

LA TOPONÍMIA AL LLIBRE DE BATEJOS DE LES BORGES BLANQUES (1752-1762)

Roser RIPOLLÉS I DE LA FRAGUA

Amb motiu de fer una col·laboració a la Miscel·lània del Dr. Enric Moreu-Rey vam estudiar els noms imposats als nadons de les Borges en la dècada 1752-1762. De les 430 fitxes que llavors vam copiar volem analitzar-ne, ara, la toponímia.

Els topònims que hem trobat en aquest llibre de batejos, en l'esmentada dècada, ens indiquen els llocs de procedència dels pares dels nou nats o dels padrins i algun cop el dels sacerdots que els bategen; aquests, però són molt rars i deuen correspondre a casos excepcionals, car la majoria de les vegades qui bateja els nadons és el rector o un prevere que deu ocupar el seu lloc, en aquests casos no s'indica el lloc d'origen del sacerdot, encara que, suposadament, no devien pas ser tots de les Borges, però, evidentment, se'ls hi considerava. En aquestes fitxes no hi ha mai cap referència a carrers, cases o masos de les Borges.

METODOLOGIA

Ultra els noms de nuclis habitats hem inclòs també els dels bisbats corresponents i altres topònims.

Pel que fa als noms dels pobles hem conservat totes les formes amb què apareixien i quan solament n'hi havia una i aquesta no és la considerada correcta actualment hem posat entre claudàtors la forma correcta i al seu costat la que hem trobat; per exemple: [Vallmoll] Bellmoll.

Si el topònim és compost i apareix com a simple hem posat la part no esmentada entre claudàtors; per exemple les Borges [Blanques]; també hem indicat el bisbat al qual pertanyen així com la comarca quan ens ha semblat necessari per tal d'identificar el topònim; per ex. [Balsareny?] Balsarell (1) - poble (bisbat de Vic) [Bages]

Hem comprovat l'existència actual d'aquests topònims i si no els hem trobats a la Toponímia del mapa de Catalunya ni a l'atlas de la G.E.C. ho hem indicat tot posant un asterisc al davant del topònim.

A continuació posem la llista alfabètica dels pobles, amb totes les grafies, tot indicant la freqüència d'aparició així com els qualificatius que els acompanyen:

1. Albi, l' (16) - poble /vila;
2. Alcanó/ el Canó (3) - poble;
3. Alcoletge / Alculetge /

Alcoletgi (7) - lloc / poble; 4. Alfés (8) - poble; 5. Altafulla (1); 6. Arbeca (19) - vila; 7. Arfa (1); 8. Artesa [de Lleida] (6) - poblet / lloc / poble; 9. Aspa (1) - lloc; 10 [Auron ?] Oronch (3) - poble; 11. [Balsareny ?] Balsarell (1) - poble (bisbat de Vic) [Bages]; 12. Barcelona (6); 13. [Bell-lloc] Belloch / Velloch (4) - poble; 14. Bellpuig / Vellpuig (9) - vila; 15. Bellvís (12) - poble; 16. Berga (1) - vila; 17. Biure / Viure [de Gaià] (1) - poble (arquebisbat de Tarragona); 18. Biure / Viure [de Berguedà ?] (2) - poble (bisbat de Vic); 19. Borges [Blanques], les (41) - vila; 20. *Bou, el (1); 21. *Canemos (1) - poble; 22. [Capafonts] Capafons (2) - poble; 23. [Cases de Posada, les] Casas (1) - poble (bisbat de Solsona) [Solsonès]; 24. Castellans / Castell de Asens / Castellidassens / Castell de Ans (20) - lloc / poble; 25. *Catellot / Castellots (7) - poble / lloc / parròquia; 26. Cervera (3) - ciutat; 27. Cervià / Servià (6) - lloc / poble; 28. Cogul, el / Cogul (4) - poble; 29. Constantí (1) - vila; 30. Espluga Calba, l' / la (8); 31. Espluga de Francolí, l' / la (2); 32. F. (1) - poble (bisbat de Barña); 33. Falset (1) - vila; 34. Fondarella (1) - poble; 35. Fornos (1); 36. Golmés / Algomés (4) - poble; 37. Granyena (3) - poble; 38. Guimerà (6) - vila; 39. Guissona (1) - vila; 40. Juneda (6) - vila; 41. Lilla (1) - poble; 42. Llagunes (2) - poble; 43. Lleida (19) - ciutat; 44. Maldà (1); 45. [Mas de Bondia, el] Mas de "Bon dia, el (2); 46. Miralcamp / Miralcam (12) - poble; 47. Montbrí (1); 48. Omellons (6); 49. Oristà (1) - poble; 50. Palau / Palau, el (2) (bisbat de Solsona); 51. Palau [de Noguera ?] - poble (bisbat d'Urgell); 52. Perpinyà (1); 53. Pobla de [Cérvoles, la] Ciérvoles, la / Ciérvoles, la - / Siérvoles, la (8) - vila; 54. Poboleda/ Pobaleda (4) - lloc / poble; 55. [Ponts] Pons (2) - vila; 56. Prades (4) - vila; 57. Preixana (2) - poble; 58. Prenyanosa, la (2) - poble; 59. Puiggròs / Puig Gros (10) - poble / vila; [Puigverd de Lleida] Puigvert (2) - poble (bisbat de Lleida); 61. [Puigverd] d'Agramunt, Puigvert (1) - poble; 62. [Rourell, el] Raurell, el (1) - poble (arquebisbat de Tarragona); 63. Reus (3) - vila; 64. [Sant Llorenç de Morunys] Sant Llorenç de Moronís (1) - vila; 65. Sarroca [de Segre] (3) - lloc / vila (bisbat de Lleida); 66. Sedó (1) (bisbat de Solsona); 67. *Sedó (2) - lloc / poble (bisbat de Urgell); 68. Selva [del Camp] la (1) - vila (arquebisbat de Tarragona); 69. [Savallà del Comtat] Savallà (1); 70. Sidamon / -t / Sidamun / -t (16) - poble / lloc; 71. Tarragona (1) - ciutat; 72. Torregrossa / Torregosa (7) - vila / poble; 73. [Trejuvell] Trejovell (1) - poble; 74. Tremp / Trem (2) - vila; 75. Vallclara / Vellclara (5) - poble; 76. [Vallmoll] / Vellmoll / Bellmoll (4) - poble; 77. Valls (9) - vila; 78. Verdú (2) - vila; 79. *Vergues (1) (bisbat de Solsona); 80. [Vicién] Viciant (1) - poble (bisbat de Huesca, Reine de Aragó); 81. Vilafranca del [Penedès] Panadès (1); 82. Vilallonga [del Camp] (1) - vila (arquebisbat de Tarragona); 83. Vilanova [d'Escornalbou?, de Prades?] (1) (arquebisbat de Tarragona); 84. Vilanova de Bellpuig / - de Vellpuig (13) - lloc / poble; 85. Vilanova de Prades (7); 86. Vilaplana [del Camp] (4) - lloc / poble (arquebisbat de Tarragona); 87. [Vilassar de Dalt] Vilasà (1) (bisbat de Barcelona); 88. Vilosell, el / Vilusell / Viluell / Velusell / Velusell, el / Veluell, lo (13) - lloc / poble / vila; 89. Vimbodí/ Bimbodí (8) - poble / vila; 90. Vinaixa / Binaixa (6) - lloc / poble; 91. Vinebre (1) - vila.

Altres topònims:

1. Aragó, Regne d'; 2. Barcelona, bisbat de; 3. [Cartoixa de Scala Dei ?] Cartuxa; 4. [Clermont] Clarfont, bisbat de; 5. [Elna] Delna, bisbat de; 6. [França] Fransa, Regne de' 7. [Osca] Huesca, bisbat de; 8. Lleida, bisbat de; 9. Seu d'Urgell, la, bisbat de; 10. Solsona, bisbat de; 11. Tarragona, arquebisbat de; 12. Tortosa, bisbat de; 13. Urgell, bisbat de; [Vic] Vich, bisbat de.

Observant aquesta relació veiem que dels 91 pobles que conté n'hi ha 5 que han desaparegut, almenys avui dia no figuren en cap mapa dels que hem consultat. Aquests pobles són: el Bou, al bisbat de Solsona, actualment sols hi ha la ciutat de Bou prop de Perpinyà; Canemos, poble del bisbat de Barcelona que no hem trobat enlloc; Castellot o Castellots, poble, lloc o parròquia actualment inexistent; era l'antic poble de la Floresta, prop de les Borges, una part de Castellots era coneguda com a part «real» i l'altra com a part «condal», a la primera exercia tota jurisdicció el batlle de les Borges en nom del rei⁽¹⁾. Trobem un Sedó del bisbat de Solsona i un altre del bisbat d'Urgell, pensem que el primer deu correspondre a l'actual Sedó de la comarca de la Segarra, però l'altre, el del bisbat d'Urgell, deu haver desaparegut. Vergues, al bisbat de Solsona; consultades les obres esmentades resulta que sols hi ha Verges al Baix Empordà, sembla doncs, que fa referència a un altre poble avui inexistent. Així mateix ens crida l'atenció un topònim que ha estat expressat solament per la seva inicial, F. del bisbat de Barcelona, no hem volgut fer especulacions.

Quant a Savallà, tot i que el trobem com a corresponent al bisbat de Vic, al mapa de Catalunya i a l'atlas de la GEC sols hi ha Savallà del Comtant a la Conca de Barberà. Pel que hem pogut saber no es tracta d'un altre poble sinó del mateix, el qual en algun temps havia pertangut al bisbat de Vic i a pesar d'haver canviat de bisbat la memòria popular encara el situava en el mateix.

Dels altres 13 topònims també n'hi ha un, la Cartoixa de Scala Dei que si bé no ha desaparegut com a topònim sí que ha deixat d'haver-hi vida ja que únicament resten les seves ruïnes. A més a més no sabem amb seguretat si es refereix a aquest lloc, ja que únicament hi diu «habitan en Cartuxa», però atès que aquesta és l'única Cartoixa que apareix al mapa de Catalunya pensem que sí que hi correspon.

Pel que fa a la resta de topònims dos han deixat de ser Regnes per convertir-se, un en «Comunidad Autónoma» –Aragó– i l'altre en República –França–.

Respecte a la diferent denominació dels pobles ens crida l'atenció el Vilosell, que és el que més variants presenta amb: Velusell, Velussell, el, Velusell, lo, Vilosell, el, Viluell (això pot ser una errada involuntària), Vilusell; seguit de Castellldans amb: Castellldans, Castellldasens, Castell de Ans, Castell de Asens; després Alcoletge amb Alcoletge, Alcoletgi i Alculetge; Golmés i Algornés; la Pobla de Cérvoles amb les variants: Ciérvoles, Ciérvols i Siérvols; Sidamon amb Sidamon, Sidamont, Sidamun i Sidamunt; i Alcanó i el Canó. Pel que fa a Castellldans, encara avui, algunes persones grans de les Borges en diuen Castellldasens.

Quant a les freqüències d'aparició dels topònims citarem només els més repetits. El que surt més vegades és el de les Borges amb 41 cops. Aquest topònim no indica mai ni la procedència ni la residència dels nadons o dels pares, sinó que es refereix sempre als padrins els quals o bé són de les Borges però viuen fora, o són de fora però resideixen a les Borges. Mai no surt amb l'especificació de les Borges Blanques. El segueix Castellldans amb 20 cops; Arbeca i Lleida amb 19 –dins de Lleida s'especifica la parròquia, així surt 11 cops la parròquia de Sant Joan, sis la de Sant Pere i dos la de Sant Llorenç.

Les freqüències d'aparició dels topònims no volen dir necessàriament que hi hagués molt contacte amb els topònims més esmentats car moltes vegades el nom d'un poble apareix dues i tres vegades a la mateixa fitxa i altres el topònim correspon a la mateixa famí-

(1) segons que consta a l'Articulata dels terratinens de Castellot de l'any 1662.

lia, ja que en un període de 10 anys els mateixos matrimonis tenen més d'un fill; però, evidentment, sí que indiquen les interrelacions de l'època i no és irrellevant que els pobles més esmentats després de les Borges siguin Castellans, Arbeca o Lleida, els dos primers pel fet de ser dels més propers i l'últim per ser la ciutat més important amb la qual les Borges havia tingut una relació de dependència. En canvi amb Girona no hi ha cap mena de relació i amb Barcelona molt poca, únicament dues vegades és el lloc de procedència de la mare, la resta correspon a padrins de fonts que són ciutadans honorats de Barcelona.

El fet de trobar dos topònims de França –«Oronch» i Perpinyà– i un d'Aragó –Vicién– ho considerem un fet esporàdic tot i que l'únic veritablement esporàdic és el cas d'un matrimoni de la Pobra de Cérvoles dels quals consta explícitament «habitan per casualitat en les Borges».

Hem observat que molts dels topònims van acompanyats dels mots parròquia, lloc, poble, vila, etc. En un principi havíem pensat que podrien tenir relació amb el nombre d'habitants o la categoria del topònim, però en veure que a vegades alternen indistintament vila i poble – per exemple hem trobat a la mateixa fitxa la vila de l'Albi i el poble de l'Albi– i altres, lloc i poble com és el cas de Castellots, o lloc i vila i fins i tot lloc, vila i parròquia, hem abandonat la nostra teoria i pensem que han estat posats arbitràriament, si bé alguns porten sempre la mateixa qualificació per ex.: la ciutat de Cervera, de Lleida, o la vila d'Albeca, de Valls, etc.

Atès que les úniques referències a la divisió administrativa que acompanyen els topònims corresponen a la divisió eclesiàstica –no oblidem que es tracta d'un llibre de batejos i que encara no s'havia fet la divisió en províncies–, hem agrupat els topònims segons els bisbats a què deien pertànyer tot ajuntat els que deien ser del bisbat de la Seu d'Urgell amb els del bisbat d'Urgell, car hem considerat que es referien al mateix bisbat. Són els següents:

Arquebisbat de Tarragona:

Albi, l', Altafulla, Arbeca, Biure de Gaià, Capafonts, Cervià de les Garrigues, Constantí, Espluga Calba, l', Espluga de Fancolí, l', Falset, Guimerà, Lilla, Maldà, Montbrió, Omellons, Pobra de Cérvoles, la, Poboleda, Prades, Raurell, el, Reus, la Selva del Camp, Tarragona, Vallclara, Vallmoll, Valls, Vilallonga, Vilanova d'Escornalbou?, Vilanova de Prades, Vilaplana, Vilosell, el, Vimodf i Vinaixa.

Bisbat de Barcelona:

Barcelona, Canemos, F., Vilafranca del Penedés i Vilassar.

Bisbat de Clermont (Regne de França):

«Oronch»

Bisbat d'Elna:

Perpinyà

Bisbat d'Ossa:

Vicién

Bisbat de Lledia:

Alcanó, Alcoletge, Alfés, Artesa, Aspa, Bell-lloc, Borges Blanques, les, Castellans, Castellots, Cogul, el, Granyena, Juneda, Lledia, Puiggròs, Puiverd de Lledia, Sarroca i Torregrossa.

Bisbat de la Seu d'Urgell:

Arfa, Bellví, Forns, Guissona, Llagunes, Palau de Noguera?, Ponts, Puigverd d'Agramunt, Sedó, Trejuvell i Tremp.

Bisbat de Solsona:

Bellpuig, Berga, Bou, el, Cases de Posada, les, Cervera, Fondarella, Golmés, Mas de Bondia, el, Miralcamp, Palau, el, Preixana, Prenyanosa, la, Sant Llorenç de Morunys, Sedó, Sidamon, Verdú, Vergues i Vilanova de Bellpuig.

Bisbat de Tortosa:

Vinebre.

Bisbat de Vic:

Balsareny, Biure de Berguedà, Oristà i Sevallà.

De l'observació d'aquesta agrupació se'n desprèn que el bisat amb el qual es tenia més relació era l'arquebisbat de Tarragona, car ens surten 32 pobles, si bé hem de tenir en compte que set d'aquests pobles –Albi, l', Arbeca, Cervià, Espluga Calba, l', Omellons, Pobra de Cérvoles, la, i Vinaixa– són de les Garrigues. El segueix el bisbat de Solsona amb 18; Lleida amb 16 (naturalment no comptem les Borges); la Seu d'Urgell amb 11; Barcelona amb 5; Vic amb 4 i Clermont, Elna, Osca i Tortosa amb un cadascun; o sigui que tal com van sent més llunyans els bisbats disminueix la relació.

D'aquesta anàlisi en podem concloure que les Borges Blanques a mitjan segle XVIII era un vila pròspera a la qual afluïa gent d'indrets molt diversos.